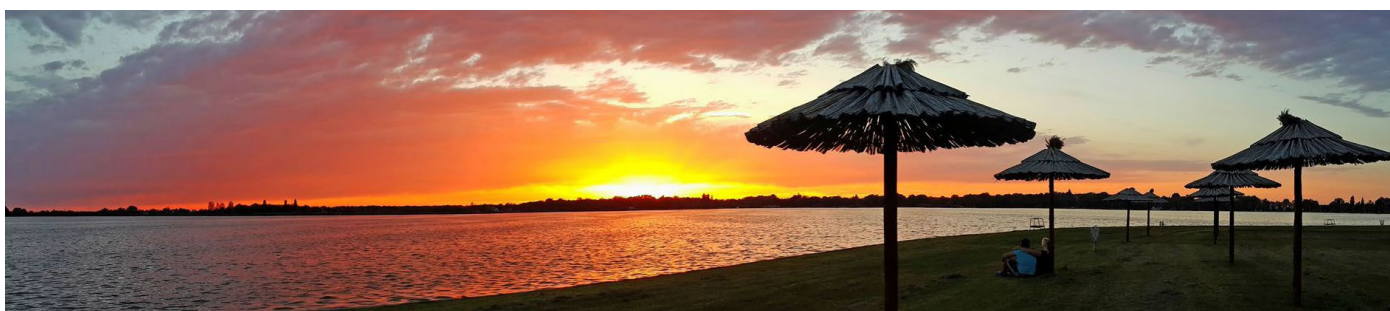

HORIZONTI

EKOLOŠKI INFORMATOR • GODINA XI • BROJ 41. • SUBOTICA, JULI 2016. • BESPLATAN PRIMERAK

Ekološko udruženje građana HORIZONTI je od osnivanja 1999. godine počelo sa štampanjem istoimenog ekološkog informatora u cilju pospešivanja komunikacije i protoka informacija, pre svega između ekoloških organizacija i predstavnika lokalne vlasti, ali i uopšte informisanja građana o najznačajnijim temama iz oblasti zaštite životne sredine. U međuvremenu je prerastao u gradski informator i rađen je kroz različite projekte drugih organizacija i institucija. Ovaj, 41. broj ekološkog informatora HORIZONTI je izdat od strane Regionalnog Arhus centra Otvorenog univerziteta Subotica u saradnji sa Udruženjem TERRA'S.

GRAD SUBOTICA

Napomena: Stavovi izrečeni u ovom časopisu pripadaju isključivo autoru i njegovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.

DOĐITE, POZOVITE, PIŠITE,
INFORMIŠITE SE!

Radnim danima od 10 do 14 časova
Trg cara Jovana Nenada 15, 24000 Subotica
Telefon/fax: 024-554-600/ lokal 123 ili 127

Elektronska verzija informatora se nalazi na Internet stranama:
www.terras.org.rs www.aarhusu.rs i www.subotica.rs

Izdavač:
Otvoreni univerzitet Subotica d.o.o.
Regionalni Arhus centar Subotica

Urednik izdanja i autor tekstova:
Snježana Mitrović, diplomirani žurnalista

Saradnici: Barbara Sudarević

Prevod: Čila Nemet

Tehnička priprema i dizajn: Comma

Štampa: Grid studio

Tiraž: 800

SADNICE ZA PETOGODIŠNJICU RADA ARHUS CENTRA

Sada već tradicionalno, sadnjom drveća, u utorak, 22. marta 2016. godine, započelo se sa obeležavanjem pet godina od osnivanja Regionalnog Arhus centra Subotica. Sadnice, koje su poklon Goranskog rasadnika, zasadili su zajedno vaspitačice i deca obdaništa "Kalimero" na Paliću Predškolske ustanove "Naša radost" i to grupe: Medvedići, Cicuskak, Gombacsak i Cvetići.

Akcijom ozeljenjavanja su rukovodili roditelji, **Sanja Grbović** i **Lajoš Brindza**, koji su izrazili zahvalnost Arhus centru i Pokretu gorana, što je oplemenjeno i još više ozelenjeno dvorište gde njihova deca borave.

Razmišlja se o nastavku saradnje u koju bi se uključilo i Udruženje TERRA'S. Plan je da se u dvorištu vrtića formiraju male "začinske bašte" sa saksijskim zasadima začinskog i drugog bilja koje bi negovala deca sa svojim vaspitačicama. Stručnjaci bi ih povremeno posećivali i kroz razgovor ih edukovali, ne samo o gajenju biljka, već i o značaju konzumiranja organskih proizvoda, što doprinosi i očuvanju životne sredine. Tim pre što je pre tri godine u PU "Naša radost" uveden organski obrok.

Sadržaj:

- 3 | PET GODINA SA GRAĐANIMA
- 4 | CIRKULARNA EKONOMIJA I UPRAVLJANJE OTPADOM
- 5 | IZGRADNJA REGIONALNE DEPONIJE PO PLANU
- 6 | IMA NADE ZA PALIČKO JEZERO
- 7 | RAZVOJ TURIZMA UZ OČUVANJE BIODIVERZITETA

PET GODINA SA GRAĐANIMA

Svečani deo skupa organizovanog, 23. marta, povodom obeležavanja pet godina od osnivanja Regionalnog Arhus centra Subotica, započeo je prikazivanjem filma o realizovanim aktivnostima u proteklom periodu. Obraćajući se prisutnima rukovodilac, **Snježana Mitrović**, je podsetila da je Arhus centar otvoren na inicijativu Udruženja TERRA'S i uz podršku OEBS Misije u Srbiji, 2011. godine, potpisivanjem Memoranduma između Ministarstva zaštite životne sredine, Grada Subotice i Otvorenog univerziteta.

Čestitajući domaćinu na malom, ali značajnom jubileju, **Ta-tjana Đurić**, pomoćnica pokrajinskog sekretara Sekretarijata za zaštitu životne sredine, je istakla činjenicu da je za održivost značajno to što je Arhus centar deo ozbiljne ustanove kao što je Otvoreni univerzitet, a uspešni rezultati se postižu zahvaljujući saradnji sa TERRA'S-om.

U ime Gradske uprave Subotica, skupu se obratio, **Žika Reh**, sekretar Sekretarijata za poljoprivredu i zaštitu životne sredine, koji je naglasio neophodnost sagledavanja zakonskih izmena u cilju iznalaženja boljih načina informisanja o uključivanju javnosti u donošenje odluka u vezi studija o proceni uticaja objekata na okolinu, a trebalo bi se raditi zajedno sa organizacijama i institucijama kao što je Arhus centar.

Zahvaljujući se na čestitkama, **Snježana Mitrović**, je rekla da je subotička Internet strana u odeljku ekologije, najbolja od svih lokalnih samouprava u Srbiji i naglasila dobru saradnju sa gradskim Odsekom za životnu sredinu, koja se ne prekida ni onda kada im Arhus centar i TERRA'S "obore rešenja", kao što je to bilo u slučaju jedne automehaničarske radnje. Predmet je prešao na pokrajinski nivo, gde i pripada oblast opasnog otpada.

A upravo je upravljanje otpadom sa aspekta novih zakonskih izmena i dopuna usvojenih u Narodnoj skupštini u februaru ove godine, bila tema na okruglom stolu, održanom u okviru radnog dela skupa podržanog od strane Misije OEBS u Srbiji i GU Subotica.

JAČATI KAPACITETE

Na skupu, kojem su prisustvovali i predstavnici Arhus centra Novog Sada i Beograda, bilo je reči i o tome da je važno jačati kapacitet sektora zaštite životne sredine na svim nivoima, imajući u vidu složenu oblast i zadatke u Poglavlju 27 u procesu pridruživanja Evropskoj uniji.

Prvi uvodničar je bila, **mr Ljiljana Đorđević**, samostalni savetnik u Agenciji za zaštitu životne sredine koja je najviše govorila o prikupljanju podataka za Intergralni katastar zagađivača koji oni vode, kao i o tome da preduzeća koja proizvode ili preuzimaju otpad da bi ga podvrgli tretmanu ili ga deponovali ili izvezli, moraju izveštavati Agenciju u skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima.

O stanju i obavezama u vezi upravljanja otpadom u Vojvodini prisutne je informisala, **Svetlana Marušić**, samostalni stručni saradnik Pokrajinskog sekretarijata za zaštitu životne sredine, koja je iznela podatak da je prosečna godišnja produkcija komunalnog otpada u Vojvodini oko 600 hiljada, a industrijskog oko 500 hiljada tona. Organizovanim sakupljanjem otpada u Pokrajini je obuhvaćeno 70% stanovništva, a ni jedna opštinska deponija nije u skladu sa tehničkim standardima EU, osim u Kikindi i Sremskoj Mitrovici, gde su izgrađene sanitarne deponije.

Za pohvalu je što su prisustvovali predstavnici lokalne samouprave, privatni operateri i komunalna preduzeća koji su dobili odgovore na brojna pitanja u vezi nedoumica oko izveštavanja. Imajući u vidu njihovu zainteresovanost za obukom o novim zakonskim izmenama, **Snježana Mitrović**, je najavila mogućnost organizovanja seminara na Otvorenom univerzitetu za određene ciljne grupe o čemu će ih naknadno informisati. Takođe, je rekla da je prosleđeno 17 primedbi i predloga koji su sa prošlogodišnje javne rasprave dostavljeni resornom ministarstvu, a uradili su ih predstavnici Arhus centra, CEKOR-a, Eco Fenix B Tim a sa lokalnom samoupravom. Prihvaćeno je da se operaterima produžavaju dozvole na deset, a ne na pet godina i drugo da se sredstva za otkupljen otpad ne isplaćuju samo preko bankovnog računa, već i izdavanjem priznanice u skladu sa posebnim propisima.

CIRKULARNA EKONOMIJA I UPRAVLJANJE OTPADOM

Koncept cirkularne ekonomije politički je uveden u Evropskoj uniji krajem prošle godine, a procenjuje se da u Srbiji postoji potencijal za 8.000 tzv. zelenih radnih mesta. Ovo se između ostalog čulo na okruglom stolu, održanom 20. juna u Subotici na temu "Cirkularna ekonomija i upravljanje otpadom" koji se sprovodi u okviru projekta "Upravljanja otpadom i otpadnim vodama u opštinama - IMPACT". U ime domaćina Regionalnog Arhus centar Subotica skup je pozdravila, **Snježana Mitrović**, i ukratko izvestila o petogodišnjem radu, posebno u vezi sa otpadom.

NEOPHODAN DIJALOG

Pre okruglog stola Arhus centar Subotica je upriličio sastanak predstavnika resornog ministarstva i Gradske uprave, kako bi oni koji sprovode propise, mogli da razmene informacije sa predlagačima. Na sastanku se čulo da Subotičani imaju dobru saradnju sa resornim ministarstvom, te da se uvažavaju njihove primedbe u proceduri izmene propisa. Ali je neophodno uspostaviti kontinuirani dijalog, jer se već radi na nacrtu novog zakona koji će omogućiti uspostavljanje efikasnog sistema upravljanja otpadom u Republici Srbiji. Dogovoreno je da Arhus centar bude organizator narednih okupljanja na koje će biti pozvani i druge lokalne samouprave Severnobačkog i Severnobanatskog okruga.

Sekretar Sekretarijata za poljoprivredu i zaštitu životne sredine, **Žika Reh**, pozdravio je prisutne ispred Gradske uprave Subotica rekavši da je upravljanje komunalnim otpadom izvorni posao lokalnih samouprava koje su u obavezi da organizuju sistem u skladu sa zakonom i nacionalnim strateškim dokumentima. S druge strane, izdavanje dozvola za upravljanje neopasnim otpadom je posao koji je lokalnoj samoupravi poveren propisima iz oblasti zaštite životne sredine i obuhvata prvenstveno administrativne procedure, kod kojih se primenjuju propisi doneti na nacionalnom nivou. Stoga su skupovi, kao što je ovaj, veoma bitni za primenu zakona u praksi, ali i za izradu budućih dokumenata, rekao je Reh, u uvodnom obraćanju.

U ime jednog od organizatora, Misije OEBS u Srbiji, učesnici ma okruglog stola se obratila, **Valentina Korać**, ističući da pojam održivog razvoja nije više termin koji upotrebljavaju organizacije civilnog društva ili firme koje žele da "rade dobru stvar". Iza cirkularne ekonomije, kao promotera održivog razvoja, postoji jasna ekonomska računica. Nesporno je da je proces zahtevan, a izazovi ogromni. Cilj novog koncepta iziskuje promenu načina razmišljanja i oblikovanja novih poslovnih modela. Ovakva tranzicija pruža šansu da se industrija modernizuje, poveća energetska efikasnost, poveća efikasnost korišćenja materijalnih resursa, postigne novi industrijski rast i otvaranje novih radnih mesta.

Projekat je prezentovao menadžer, **Zoran Jakovljević**, iz Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju GIZ, koji je naglasio da je osnovni cilj stvaranje uslova za uvođenje cirkularne ekonomije na opštinskom i nacionalnom nivou u oblastima upravljanja otpadom i otpadnim vodama. Traje do 2017. godine, a finansira ga Nemačko savezno ministarstvo za privrednu saradnju i razvoj i namenjen je malim opštinama u Srbiji u kojima se sprovode pilot aktivnosti na poboljšanju sistema upravljanja otpadnim vodama, dok se na nacionalnom nivou promoviše značaj cirkularne ekonomije, održivog privrednog rasta, otvaranje novih zelenih radnih mesta.

Glavni partner na projektu je Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine, te je **Ivana Radosavljević**, samostalna savetnica u Odeljenju za harmonizaciju propisa izvestila o izme-

nama i dopunama Zakona o upravljanju otpadom koje su morale uslediti zbog usklađivanja sa direktivama Evropske unije. Međutim, sada je veoma važno da se dobiju mišljenja o primeni zakona u praksi, odnosno da se uradi dobra procena u cilju poboljšanja kvaliteta sledećeg akta.

- Cirkularna ekonomija je nova doktrina poslovanja koje je odobrio evropski parlament 2015. godine kada je praktično i završeno vreme linearne ekonomije "proizvedi-upotrebi-baci" da bi se otvorilo vreme kruga "proizvedi-upotrebi-proizvedi". To nam praktično daje zadatak da moramo postaviti nove koordinate poslovanja u smislu da ozbiljno razmišljamo o otpadu, energetskej efikasnosti kompanija, uticaju klimatskih promena i dobrom prilagođavanju. Odnosno da edukujemo mala i srednja preduzeća, kao i donosiocje odluka u lokalnim samoupravama da je najbolja energija ona koja se uštedi, rekao je **Siniša Mitrović**, savetnik u Privrednoj komori Srbije, koja je suorganizator skupa. S tim u vezi je još naglasio da ukoliko se podrži eko-dizajn, obnovljivi izvori energije i ako bi se forsiralo tzv. zeleno zapošljavanje, onda bi država godišnje uštedela preko 1,1% BDP-a.

Otpad koji kompanije stvaraju je skupo plaćen, a loše iskorišćena sirovina, kazao je, **dr Branko Dunjić**, direktor Centra za čistiju proizvodnju, Tehnološko-metaluškog fakulteta u Beogradu. Objašnjava da je početna investicija između 50 i 100 hiljada evra, uz opciju čiste proizvodnje i energetske efikasnosti, isplativa već posle dve godine. **Dr Dunjić** je poručio industriji da ovo košta, ali da se postaje konkurentan, zadovoljavaju se zakoni i standardi, osvajaju se nova tržišta i na kraju, što je najvažnije za kompanije, proizvod je jeftiniji.

Bez podrške države, nema napretka u ovoj oblasti, rekao je direktor "Interkorda", **Radomir Perin**, ističući da vodi firmu sa oko 60 zaposlenih i da mu je žao što mnogi u Subotici ne znaju da su opremljeni sa tehnološki savremenom linijom za reciklažu PET, PE i PP materijala ambalažnog otpada. Jedno vreme, do ukidanja Fonda za zaštitu životne sredine, dobijali su subvencije, te se nada da će se to obnoviti sa Zelenim budžetskim fondom od 2017. godine. Ukazao je na problem prelaska SEKOPAK-a iz neprofitne u komercijalnu organizaciju, tako da se moraju pronaći novi modeli zajedničkog delovanja, sugerisao je direktor Perin.

Prezentovanje je bilo interaktivno, tako da se celo vreme vodio dijalog između uvodničara i učesnika. S obzirom na izuzetnu zainteresovanost, dogovoreno je da Arhus centar u septembru organizuje još dva slična skupa za različite ciljne grupe: za operatere i industriju, a posebno za predstavnike lokalnih samouprava. A cilj je uspostavljanje dijaloga između donosiocja odluka i onih koji primenjuju zakonsku regulativu u praksi, što će rezultirati donošenjem kvalitetnih dokumenata usklađenih sa standardima Evropske unije.

IZGRADNJA REGIONALNE DEPONIJE PO PLANU

Najveći građevinski poduhvat u Subotici, koji se izvodi daleko od očiju javnosti – na Bikovačkom putu, teče po planu. Na gradilištu površine 46 hektara privode se kraju zemljani radovi na telu deponije, nakon čega će se postaviti neophodni izolacioni slojevi, podižu se hale i druga neophodna infrastruktura. Postepeno pritiže oprema, koja će se koristiti unutar kompleksa.

Paralelno sa aktivnostima na deponiji, radi se i na izgradnji tri transfer stanice u naseljima obuhvaćenim projektom koji je u skladu sa standardima Evropske unije (EU) i Nacionalnom strategijom za upravljanje otpadom od 2010. do 2019. Istovremeno, u toku je i izgradnja reciklažnih dvorišta (to jest dvorišta za preuzimanje kabastog otpada i takozvanih posebnih tokova otpada) u opštinama regiona.

INFORMISANJE JAVNOSTI

U novembru prošle godine u Subotici je, povodom početka izgradnje Regionalne deponije Subotica, državna sekretarka, Stana Božović, najavila i finansijsku podršku medijima i organizacijama civilnog društva, koji će imati važnu ulogu, posebno u informisanju i edukaciji građana u sistemu upravljanja otpadom. Za jesen se planira ineziviranje edukativnih aktivnosti, kao i uspostavljanje aktivnije saradnje sa civilnim sektorom, a u cilju uspešne realizacije projekta, najavila je, Andrea Kikić, direktorka preduzeća Regionalna deponija Subotica.

Ukupna vrednost projekta je 24 miliona evra. Finansijska podrška EU, u iznosu od 20,15 miliona evra, usmerena je na izgradnju infrastrukture i jačanje kapaciteta regionalnog preduzeća i lokalnih javnih komunalnih preduzeća u subotičkom regionu. Vlada Republike Srbije učestvuje u realizaciji investicije sa 3,2 miliona evra, dok će oko milion evra biti izdvojeno iz budžeta grada Subotice i opština Senta, Kanjiža, Novi Kneževac, Čoka, Bačka Topola i Mali Idoš. Ovo je skupa i kompleksna investicija, ali je najbolji način da se reši pitanje upravljanja otpadom, što se tiče pre svega zdravlja građana, ali i očuvanja životne sredine.

Rok za završetak Regionalne deponije je početak 2017. godine. Ovo je deveta od 26 planiranih regionalnih deponija koje do 2019. treba da budu izgrađene u Srbiji.

IMA NADE ZA PALIČKO JEZERO

Na nekim delovima jezera već primetna bolja prozirnost vode, a cilj je da može da se vidi do jednog metra u dubinu.

Panel na temu poboljšanja ekološkog stanja Paličkog jezera i okoline, koji je održan, 19. jula 2016. godine uz program ekoloških dokumentaraca Eko-Dox na 23. Festivalu evropskog filma Palić, privukao je veliki broj zainteresovanih da se upoznaju sa aktuelnim momentima u sagledavanju ovog višedecenijskog problema.

Vrlo je dobro da se sučelje stavovi struke, nadležnih organa i civilnog sektora, istakla je na skupu u Maloj gostioni moderatorka panela, **Snježana Mitrović**, iz Regionalnog Arhus centra pri Otvorenom univerzitetu Subotica i istovremeno predstavnica Udruženja građana TERRA'S.

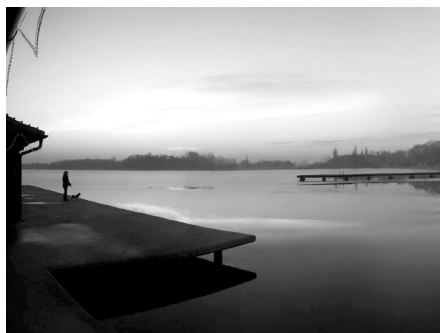
Uvodničari su bili diplomirani biolog, **Žika Reh**, sekretar Sekretarijata za poljoprivredu i zaštitu životne sredine Grada Subotice i diplomirani hidrolog, **Mišel Rohman**, iz Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju GIZ, inače već nekoliko godina savetnik „Park - Palića“ za sanaciju jezera Palić i Ludaš.

Utisak je, na osnovu njihovih izlaganja i podataka, da za Palić i Ludaš ima nade i da je projekat za sanaciju na dobrom putu. Rohman ističe da je na nekim delovima jezera već primetna bolja prozirnost vode, a cilj je da može da se vidi do jednog metra u dubinu.

Grad Subotica je 2014. godine usvojio Plan o unapređenju ekološkog stanja Paličkog jezera i okoline. Poslovi za sada teku po planu, a nužno je da se tako nastavi i sa novim gradskim vlastima Subotice.

Član Gradskog veća zadužen za turizam, investicije i međunarodnu saradnju, **Nebojša Daraboš**, je izjavio da će svakako biti kontinuiteta i da aktuelne vlasti to ne dovode u pitanje. Do kraja ove godine lokalna samouprava će obaviti sve planirane operativne stvari na terenu, izjavio je on.

Reh je dao interesantan pregled prošlosti ovog malog, plitkog panonskog jezera koje je nastalo pre oko 10.000 godina i nekada je bilo slano. Zbog specifičnog jonskog sastava vode i mulja u 19. veku počeo je razvoj banjskog turizma. Problemi nastaju u 20. veku, uz rast grada Subotice i ubrzani razvoj industrije. Širenjem kanalizacione mreže u Subotici povećana je količina otpadnih voda koje su se decenijama neprečišćene ulivale u jezero, dovodile kvalitet vode u kritično stanje i izazivale pomore živog sveta.

U sveobuhvatnoj sanaciji 70-ih godina prošlog veka jezero je bilo potpuno isušeno, ali ni to nije dugoročno dovelo do poboljšanja kvaliteta vode. Od tada je predlagano više rešenja, različitih po prioritetima i iznosu potrebnog budžeta, ali sa zajedničkim stavom da je pre preduzimanja bilo kojih mera neophodno sprečiti svako dalje zagađenje.

Međutim, ukazao je Reh, ni danas još nema efikasnog mehanizma za sankcionisanje velikih zagađivača, a ne postoji centralni prečistač koji bi mogao da prečisti otpadne vode iz različitih grana - od prehrambene do hemijske industrije, već su potrebne posebne tehnologije.

Problem je i što nije uspostavljen zaštitni pojas, već se njive izoravaju do same obale,

dodao je on, navodeći i druga bitna pitanja kao što su poribljavanje adekvatnim vrstama ribe i omogućavanje prirodne oscilacije nivoa vode u jezeru.

Za 2017. godinu predviđeno je da se dovrši eksproprijacija zemljišta kako bi se nastavilo sa sanacijom.

Rohman je podsetio da je prošle jeseni postignut najveći uspeh - obezbeđivanjem finansiranja za ceo poduhvat kroz sporazum sa Nemačkom razvojnom bankom Kwf i uz donaciju nemačke vlade od 6,5 miliona evra.

Tokom diskusije, **Nebojša Daraboš**, je postavio pitanje kako će sanacija jezera Palić i Ludaš uticati na razvoj turizma u ovom kraju, odnosno do koje granice bi se razvijao masovni turizam, koji je s jedne strane bitan za privređivanje lokalnog stanovništva, dok sa druge predstavlja opasnost da se jezero eventualno ponovo ugrozi.

Gabor Mesaroš je u ime udruženja Protego pozdravio aktivnosti na sanaciji, ali je ukazao da stvari ne treba tretirati parcijalno. Nije dobro da se razdvajaju sektori, na primer vodoprivrede, turizma i drugi, jer je Paličko jezero jedinstvena celina i tako je treba tretirati, dodao je on.

Miljan Vuksanović, stanovnik Palića, koji se sa sličnim problemima bavio u vezi sa zaštitom životne sredine u Crnoj Gori, istakao je da je potreban model održivog razvoja. Budući turistički objekti imali bi sopstveni interes da se trude da jezero ostane čisto, rekao je on. Vuksanović smatra da je poboljšanje već vidljivo, a da je problem što su Subotičani u međuvremenu zaboravili na Palić i ne dolaze više na jezero.

Rohman je napomenuo da su turizam i eko-sistem donekle suprotstavljani. Na primer, podvodna vegetacija smeta kupačima, ali je ona veoma važna da bi se voda prirodno filtrirala i da bi se održavao biodiverzitet. Ona je životni prostor za bioplankton koji je dobar borac protiv algi. Uobičajeno je, prema njegovim rečima, da se mehanički prekrije podvodna vegetacija samo na mestima za kupanje, kao što su Muški ili Ženski štrand.

Ipak, važno je da se Plan realizuje po predviđenim fazama i da je finansiranje obezbeđeno, te se može očekivati da se tokom 2017. stvore preduslovi za sveobuhvatnu sanaciju, zaključio je **Rohman**.

Izvor:
Festivalne novine,
autor **Zorica Dimitrijević**
(5. broj - 20.7.2016.)

RAZVOJ TURIZMA UZ OČUVANJE BIODIVERZITETA

Prema rečima više od 40 učesnika panel diskusije na temu „Prošlost, sadašnjost i budućnost Paličkog jezera“, bio je to jedan od najkonstruktivnijih skupova na kompleksnu temu održivosti ne samo Paličkog, već i Ludaškog jezera. Pohvale su, pre svega upućene panelistima, **Žiki Rehu**, sekretaru Sekretarijata za poljoprivredu i zaštitu životne sredine Gradske uprave Subotica i dipl. hidrologu, **Mišelu Rohmanu**, iz GIZ-a. I **Snježana Mitrović**, je dobro obavila posao moderatora, te najavila nove skupove u organizaciji Regionalnog Arhus centra Otvorenog univerziteta Subotica kojim rukovodi, ali po ciljnim grupama: od turističkih radnika, urbanista i zaštitara do stručnjaka različitih udruženja, posebno ribolovaca.

Nakon uvodnih izlaganja usledila je veoma konstruktivna diskusija: postavljana su pitanja i upućivani predlozi za usmeravanje preduzimanja narednih aktivnosti. Prenosi-mo samo deo izlaganja diskutanaata.

► **Nebojša Daraboš**, je kao član Gradskog veća zadužen za turizam, investicije i međunarodnu saradnju rekao da je kontinuitet podrške projektu sanacije jezera obezbeđen od strane nove lokalne samouprave i da se to podrazumeva, ali je tražio od radne grupe da pojasni ulogu jezera u razvoju turizma. **Reh**, je odgovorio da projekat sanacije nije restriktivan prema turizmu, ali jeste prema zagađivačima. Razvoj turizma može da unapredi kvalitetna jezerska voda. **Rohman**, je još konkretizovao odgovor, navodeći da eventualni problem može biti podvodna vegetacija, koja je potrebna ekološkoj ravnoteži, ali se ona može mehanički ukloniti gde je kupalište kao što je Ženski ili Muški štand po uzoru na npr. Adu Ciganliju.

► **Miljan Vuksanović**, stanovnik Palića je istakao da je novi Master plan razvoja turizma Palića urađen u skladu sa održivim razvojem, te da je ovim projektom postavljen veoma dobar osnov za razvoj banjskog turizma na jezeru, uz zaštitu životne sredine. Mišljenja je da je jedan od većih problema taj što su Subotičani napustili Palić, a da bi zaživeo, moraju da mu se vrate.

► **Zoran Rajak**, turistički radnik (Kapetanski rit) je rekao da se treba osvrnuti na jednu od velikih investicija, povezivanje Palića i Ludoša preko Oroma i čudio se zašto grad nema interesa da uloži u prepumpavanje vode iz Tise za šta bi trebalo mesečno da se odvoji oko 50 hiljada evra.

POHVALE ZA KOMPLEKSNOST PROJEKTA

Jedan od uvodničara, **Žika Reh**, je rekao da je izuzetno važno naglasiti da su finansijska sredstva koja je Namačka namenila celom Balkanu, usmerena na projekat sanacije jezera Palić i Ludaš. Njih je oduševila kompleksnost projekta u koji su uključeni stručnjaci različitih profila. Takođe, sa jedne strane se rešava komunalni problem sa izgradnjom kanalizacije i potisnog voda kojim će se vraćati otpadne vode na gradski prečistač. Sa druge strane, vodi se računa o biodiverzitetu, a istovremeno se povećavaju kapaciteti za razvoj turizma što stvara mogućnost zapošljavanja.

► **Dr Gabor Mesaroš**, iz Udruženja "Protego" i jedan od autora predloga platforme sanacije jezera, smatra da Palić nije veliki problem, već se sastoji od više malih problema za čije rešenje su nađena sredstva. Takođe, je ukazao na to da je važno da u ovom projektu svoje mesto nađe civilni sektor, a da lokalna samouprava obezbedi kontinuitet.

► **Jožef Hužvar**, član Radne grupe za implementaciju projekta sanacije je naglasio da su konsultovali struku u javnim preduzećima u rešavanju problema tzv. zelenog otpada. Osim sadašnjih 70 hiljada tona, predviđa se još toliko od održavanja budućeg zaštitnog pojasa oko jezera, a odnosiće se na Regionalnu deponiju koja je u izgradnji i pretvaraće se u "zelenu energiju".

Reh je odgovorio da nije bilo dokaza o uticaja upumpane vode iz Tise na kvalitet vode jezera niti da je na taj način došlo do povećanja ribljeg fonda. Smatra da je to skupo i da je jeftinije kupiti ribu i ubaciti je u jezero.

Nataša Đereg, iz CEKOR-a je pitala koliki problem predstavljaju industrijski zagađivači bez primarnih prečistača čije otpadne vode (zbog različitog fizičkog i hemijskog sastava od komunalnih otpadnih voda) ni gradski prečistač ne može da prečisti. Posebno što se čulo da je „prelazni rok za zagađivače“ 2032. godina. Reh se saglasio da je to veliki problem koji obesmišljava sistem kontrole i njihovog kažnjavanja i da se mora reagovati.

METAMORFOZA PALIČKOG JEZERA OD 1900. DO 2016.

Posetoci 9. EKO DOX – Programa ekološkog dokumentarnog filma 23. Festivala evropskog filma Palić 2016. imali su priliku da pogledaju i izložbu fotografija “Metamorfoza Paličkog jezera 1900 – 2016.”, koju organizuje Regionalni Arhus centar Otvorenog univerziteta Subotica uz podršku Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju GIZ.

U dvadesetak panela, autori, Mišel Rohman i Nikola Tumbas, prikazali su “Prošlost, sadašnjost i (budućnost) Paličkog jezera” u proteklih više od stotinu godina.

U nastavku – deo izložbe kroz “Prošlost, sadašnjost i (nadamo se) budućnost Paličkog jezera”:

PALIĆ PRE JEDNOG VEKA I SANACIJA 70-TIH

Svoj procvat Palić doživljava krajem 19. veka, a Subotica se sa industrijom razvija i u 20. veku. I pored toga što je jezero Palić, do otvaranja prvog prečištača 70-tih godina, bukvalno bilo septička jama Subotice, ljudi su se kupali u njemu. Veliki pomori riba su se dešavali još pre Drugog svetskog rata, a zadnji je bio u maju 2009. godine.

Početakom 70-tih godina jezero Palić je bilo skroz isušeno. Nažalost, rukovodstvo grada tada nije završilo projekat kako su stručnjaci predložili, izostale su važne mere oko sprečavanja daljeg zagađenja (kanalizacija, zaštitni pojas, prečištač). Tako sanacija nije uspela da donese trajno i održivo rešenje za jezero Palić.

IZGRADNJA I PUŠTANJE U FUNKCIJU PREČISTAČA 2009. GODINE

Najvažniji i najskuplji korak u sanaciji Paličkog i Ludaškog jezera je već ostvaren. U maju 2009. pušten je u rad novi prečištač otpadnih voda grada Subotice. Koštao je preko 18 miliona eura i finansirali su ga EBRD banka, EU, vlade Italije i Holandije, te Grad Subotica. Od kad je prečištač pušten u rad koncentracije fosfora u jezeru Palić je smanjena za više od 90%, što je stvarno veliki uspeh.

A SZENNYVÍZTISZTÍTÓ MEGÉPÍTÉSE ÉS ÜZEMBE HELYEZÉSE 2009-BEN

Palicsi- és Ludasi-tó szanálásának legfontosabb és legköltésesebb lépése már megvalósult. 2009 májusában üzembe helyezték Szabadka Város szennyvíztisztítóját. Több mint 18 millió euróba került és a beruházást az EBRD Bank, az EU, Olaszország kormánya, Hollandia kormánya és Szabadka Város finanszírozta. Mióta a szennyvíztisztítót üzembe helyezték, a Palicsi-tóban több mint 90%-al csökkent a foszfor koncentráció, ami valóban nagy sikert jelent.

ZAGAĐENJE

Političari su doneli odluku i izrađena je studija da se pristupi čišćenju i remedijaciji mulja iz jezera Palić, a struka je insistirala da se prvo reše zagađivači jezera (npr. otpadne vode naselja Palić, kanali čije se vode bez tretmana ulivaju u jezero, tačkasti izvori zagađenja i dr.).

SZENNYEZÉS

Amányt a Palicsi-tó iszaptalanításának és helyreállításának megkezdéséhez, a szakma pedig ragaszkodott ahhoz, hogy előbb a tó szennyezőinek kérdését oldják meg (pl. Palics település szennyvize, a tóba kezelés nélkül beömlő kanálisok vize, pontszerű szennyezőforrások és egyéb).

OKRUGLI STO U ARHUS CENTRU KOJI JE SPREČIO IZGRADNJU BETONSKOG KOSTURA U PALIČKOM JEZERU

Gradski i pokrajinski političari su u proleće 2013. ponovo najavili početak izmujavanja Palića za šta su tada obezbedili 75 miliona dinara (oko 0,6 miliona eura). Po projektu Instituta “Jaroslav Černi” izračunato je da je za realizaciju izmujavanja jezera potrebno oko 10 miliona eura. Svakom Subotičaninu koji zna da računa, bilo je jasno kako će izgledati rezultat svega toga, ako se pokrene projekat sa samo 6% potrebnih sredstava i nejasnog finansiranja.

Na inicijativu Regionalnog Arhus centra Otvorenog univerziteta Subotica, u junu 2013. godine, desila se prekretnica. Održan je izuzetno posećen okrugli sto na ovu temu i žustra diskusija sa zaključkom, dovela je do toga da su, na svu sreću, tadašnji predstavnici pokrajinske i gradske vlasti odustali od ovog projekta.

Inače, grad bi danas imao još jedno ruglo, betonski kostur, ovog puta u jezeru.

A PALICSI-TÓ METAMORFÓZISA 1900-2016

A 23. Palicsi Európai Filmfesztivál 9. EKO DOX – Ökológiai dokumentumfilmek programa látogatóinak lehetőségük nyílt megtekinteni „A Palicsi-tó metamorfózisa 1900-2016.” elnevezésű fotókiállítást, melyet a Szabadkai Szabadegyetem Regionális Aarhus Központja szervezett a Német Társaság a Nemzetközi Együttműködésért – GIZ támogatásával.

A hús kiállítási pannón a szerzők, Michell Rohmann és Nikola Tumbas, bemutatták a “Palicsi-tó múltját, jelenét és (jövőjét)” az elmúlt több mint egy évszázadban.

A folytatásban a “Palicsi-tó múltja, jelene és (reméljük) jövője” kiállítás egy részét mutatjuk be:

USVAJANJE PLANA ZA UNAPREĐENJE EKOLOŠKOG STANJA PALIČKOG JEZERA I NJEGOVE OKOLINE U LOKALNOM PARLAMENTU

U julu 2014. godine u Skupštini grada Subotice jednoglasno je usvojen „Plan za unapređenje ekološkog stanja Paličkog jezera i njegove okoline”. Ovaj dokument je rezultat zajedničkog rada domaćih i stranih stručnjaka i po prvi put je razvijena strategija koja analizira problem jezera Palić iz svih uglova. Glavni cilj je ukloniti izvore zagađenja jezera na održiv i dugoročan način.

A PALICSI-TÓ ÉS KÖRNYÉKE KÖRNYEZETI ÁLLAPOTÁNAK FEJLESZTÉSÉRŐL SZÓLÓ TERV ELFOGADÁSA A HELYI PARLAMENTBEN

2014 júliusában, Szabadka Város képviselő-testülete egyhangúlag elfogadta „A Palicsi-tó és környéke környezeti állapotának fejlesztéséről szóló tervet”. Ez a dokumentum hazai és külföldi szakemberek közös munkájának eredménye és első alkalommal dolgoztak ki olyan stratégiát mely a Palicsi-tó problémáját minden szemszögből elemzi. A fő cél fenntartható módon és hosszú távon megszüntetni a tó szennyezési forrásait.

POTPISIVANJE SPORAZUMA SA KFW-OM O FINANSIRANJU SANACIJE JEZERA PALIĆ I LUDAŠ

Dosadašnji najveći uspeh za Suboticu i Palić u saradnji sa Nemačkom razvojnom bankom KfW dogodio se 27. novembra 2015. kada je potpisan sporazum o finansiranju svih predloženih mera iz „Plana za unapređenje ekološkog stanja Paličkog jezera i njegove okoline”. Sporazum su potpisali predstavnici: KfW, Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Republike Srbije, Grada Subotice, JKP „Vodovod i kanalizacija” i JP „Palić-Ludaš”. Vrednost donacije Vlade Nemačke je 6,5 miliona eura.

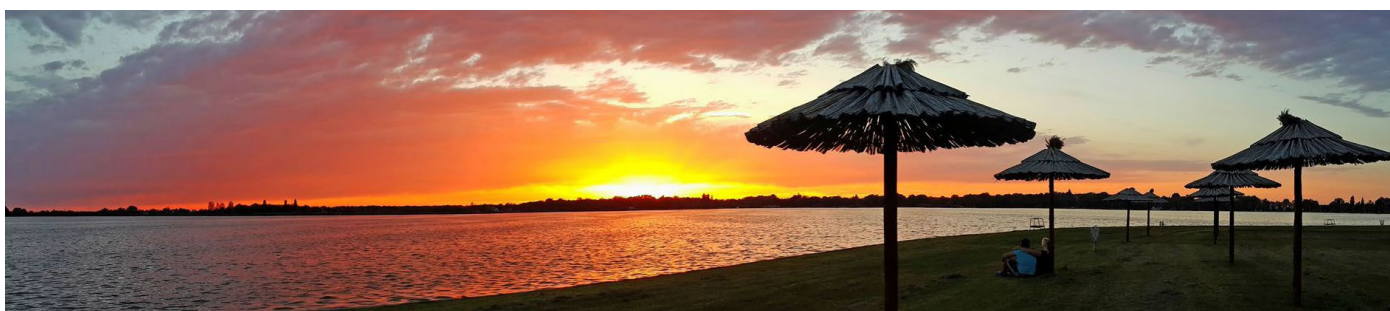
Stručnjaci KfW-a su naglasili da su obišli i druge lokalne samouprave i ustanove u celom regionu sa potencijalnim projektima i zaključili da zaista ima puno problema u oblasti zaštite životne sredine. Međutim, Subotica je bila jedina sa pripremljenom strategijom ka rešavanju konkretnog problema. Uz to, dobra saradnja između gradske vlasti i stručnjaka, na kraju je uticalo da KfW izabere subotički projekat za sanaciju jezera Palić i Ludaš.

HORIZONTOK

ÖKOLÓGIAI INFORMÁTOR • X ÉVJÁRAT • 41. SZÁM • SZABADKA, 2016. JÚLIUS • INGYENES PÉLDÁNY

HORIZONTOK

Az 1999-ben alakult HORIZONTOK Polgárok Ökológiai Egyesülete, megalakulásától kezdve jelenteti meg az azonos nevet viselő ökológiai informátort, azzal a céllal, hogy elősegítse a kommunikációt és az információáramlást, elsősorban a környezetvédelmi szervezetek és a helyi hatóságok képviselői között, valamint, hogy a polgárok tájékozódjanak az általános környezetvédelmi témákról. Időközben városi hírlevéllel vált és más egyesületek különböző projektumainak keretében jelent meg. A HORIZONTOK Ökológiai Informátor 41. számát a Szabadkai Szabadegyetem Regionális Aarhus Központja jelentette meg a TERRA'S Egyesülettel együttműködve.

Szabadka Város

Megjegyzés: Jelen folyóiratban kinyilvánított nézetek kizárólag a szerző és munkatársai véleménye, és nem feltétlenül tükrözik a Szerbiai EBESZ Misszió hivatalos nézeteit.

LÁTOGASSONAK EL, TELEFONÁLJONAK, ÍRJONAK, TÁJÉKOZÓDJONAK!

Munkanapokon 10-14 óráig
Jovan Nenad cár tér 15, 24000 Szabadka
Telefon/fax: 024-554-600 (123-as vagy 127-es mellék)

Az Informátor elektronikus formában elérhető az alábbi Internet címeken: www.terras.org.rs www.aarhussu.rs és www.subotica.rs

Kiadó:
Szabadkai Szabadegyetem Kft.
Szabadkai Regionális Aarhus Központ

A kiadvány szerkesztője és a szövegek szerzője:
Snježana Mitrović, okleveles újságíró

Munkatársak: Barbara Sudarević és Jelena Ivović

Fordítás: Német Csilla

Műszaki előkészítés és tervezés: Comma

Nyomtatás: Grid studio

Példányszám: 800

FACSEMETÉK AZ AARHUS KÖZPONT ÖT ÉVES FENNÁLLÁSA ALKALMÁBÓL

2016 március 22.-én, kedden, a Szabadkai Regionális Aarhus Központ öt éves fennállásának megünneplése immáron hagyományosan facsemeték ültetésével kezdődött. Az Erdőtelepítők faiskolája által ajándékozott facsemetéket a "Naša radost" Iskoláskor Előtti Intézmény palicsi "Kalimero" óvodájának óvónői és a Kismacik, Cicuskák, Gombácskák és Virágocskák csoportok óvodásai közösen ültették el.

A parkosítási akciót **Sanja Grbović** és **Brindza Lajos** szülők irányították, akik köszönetüket fejezték ki az Aarhus Központnak és az Erdőtelepítőknek amiért gazdagabbá és zöldebbé tették az óvoda udvarát ahol gyermekeik tartózkodnak.

Fontolgtatják az együttműködés folytatását, melybe bekapcsolódna a TERRA'S Egyesület is. Azt tervezik, hogy az óvoda udvarában kis "fűszer kerteket" alakítanak ki cserepes fűszer- és más növényekkel, melyeket az óvodások az óvónőkkel együtt gondoznának. A szakértők időnként ellátogatnának hozzájuk és beszélgetésen keresztül oktathatják őket, nem csak a növények termesztésére, de az organikus termékek fogyasztásának fontosságára is, ami hozzájárul a környezet megóvásához. Annál is inkább, mivel a "Naša radost" IEI-be három évvel ezelőtt bevezették az organikus étkeztetést.

Tartalom:

3 | ÖT ÉVE A POLGÁROKKAL

4 | CIRKULÁRIS GAZDASÁG ÉS HULLADÉKGAZDÁLKODÁS

5 | A REGIONÁLIS HULLADÉKLERAKÓ ÉPÍTÉSE TERV SZERINT HALAD

6 | VAN REMÉNY A PALICSI-TÓ SZÁMÁRA

7 | A TURIZMUS FEJLESZTÉSE A BIODIVERZITÁS MEGŐRZÉSE MELLETT

ÖT ÉVE A POLGÁROKKAL

A Szabadkai Regionális Aarhus Központ fennállásának öt éves évfordulója alkalmából, március 23.-án szervezett összejövetel ünneplés része az elmúlt időszak tevékenységeit bemutató film vetítésével kezdődött. **Snježana Mitrović**, a Központ vezetője üdvözölve a megjelenteket emlékeztetett arra, hogy az Aarhus Központ a TERRA'S Egyesület kezdeményezésére és a Szerbiai EBESZ Misszió támogatásával nyílt meg 2011-ben, a Környezetvédelmi Minisztérium, Szabadka Város és a Szabadegyetem közötti Egyezmény aláírásával.

A házigazdának gratulálva, eme kis, de jelentős évforduló alkalmából, **Tatjana Đurić** a Tartományi Környezetvédelmi Titkárság titkárának munkatársa, hangsúlyozta azt a tényt, hogy a fenntarthatóság szempontjából fontos, hogy az Aarhus Központ olyan komoly intézmény része mint amilyen a Szabadegyetem, a sikeres eredmények pedig a TERRA'S-al való együttműködésnek köszönhetőek.

A Szabadkai Városi Közigazgatás nevében **Žika Reh**, a Mezőgazdasági és Környezetvédelmi Titkárság titkára köszöntötte a megjelenteket, aki hangsúlyozta a jogi változtatások áttekintésének szükségességét annak érdekében, hogy megtalálják a tájékoztatás hatékonyabb módját a nyilvánosság döntéshozatalban való részvételét illetően a létesítmények környezeti hatástanulmányaival kapcsolatban, és olyan szervezetekkel és intézményekkel kellene együttműködni mint amilyen az Aarhus Központ.

A jókívánásokat megköszönve, **Snježana Mitrović** elmondta, hogy az összes szerbiai helyi önkormányzat közül a szabadkai önkormányzat honlapjának ökológiai részlege a legjobb és kiemelte a jó együttműködést a városi Környezetvédelmi részleggel, ami még akkor sem szakad meg amikor az Aarhus Központ és a TERRA'S "megsemmisíteti a végzésüket", mint az egy autómechanikus vállalkozás esetében történt. Az ügy tartományi szintre került, ahová a veszélyes hulladék területe tartozik.

MEGERŐSÍTENI A KAPACITÁSOKAT

Az összejövetelen, melyen részt vettek az újvidéki és belgrádi Aarhus Központok képviselői is, arról is szó esett milyen fontos erősíteni a környezetvédelmi ágazat kapacitásait minden szinten, tekintettel a 27. Fejezet összetett területeire és feladataira az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamat során.

Az összejövetel munka részének keretében szervezett kerekasztal, melyet a Szerbiai EBESZ Misszió és Szabadka VK támogatott, témája éppen a hulladékgazdálkodás volt az idén februárban, a Nemzeti Közgyűlés által elfogadott új jogi módosítások és kiegészítések szemszögéből.

Az első előadó **Mgr. Ljiljana Đorđević** volt, a Környezetvédelmi Ügynökség önálló tanácsadója, aki leginkább az adagyűjtésről beszélt az általuk vezetett Szennyezők integrális kataszteréhez, valamint arról is, hogy a vállalatok akik hulladékokat termelnek vagy vesznek át hogy azt kezeljék, tárolják vagy exportálják, kötelesek tájékoztatni az Ügynökséget összhangban a törvénnyel és az altörvényi rendelkezésekkel.

A hulladékgazdálkodás állapotáról és az azzal kapcsolatos kötelezettségekről Vajdaságban a jelenlevőket **Svetlana Marušić** a Tartományi Környezetvédelmi Titkárság önálló szakmunkatársa tájékoztatta, aki ismertette azt az adatot miszerint Vajdaságban az éves átlagos kommunális hulladék termelés megközelítőleg 600 ezer, az ipari pedig mintegy 500 ezer tonna. A Tartományban a szervezett hulladékgyűjtés a lakosság 70%-át érinti, és egyetlen községi hulladéklerakó sem felel meg az EU műszaki szabványainak, kivéve a Kikindait és Sremska Mitrovicait, ahol megépültek a sanitáris hulladéklerakók.

Dícséretes, hogy részt vettek a helyi önkormányzatok, operátorok és kommunális vállalatok képviselői is, akik választ kaptak számos kérdésükre a jelentéssel kapcsolatos kétségeiket illetően. Tekintettel az új törvénymódosításokkal kapcsolatos képzés iránti érdeklődésükre, **Snježana Mitrović** bejelentette annak lehetőségét, hogy szemináriumokat szervezzenek a Szabadegyetemen meghatározott célcsoportok számára, amiről a későbbiekben tájékoztatja őket. Továbbá azt is elmondta, hogy a tavalyi közvitán felmerült 17 észrevételt és javaslatot, amit az Aarhus Központ, CEKOR, Eco Fenix B Team és a helyi önkormányzat képviselői közösen dolgoztak ki, eljuttaták az illetékes minisztériumhoz. Elfogadták, hogy az operátorok engedélyét ne öt, hanem tíz évre hosszabítsák, valamint, hogy a felvásárolt hulladék vételárát ne csak bankszámlán keresztül fizethessék ki, hanem átvételi elismervény ellenében is, összhangban az erre vonatkozó előírásokkal.

CIRKULÁRIS GAZDASÁG ÉS HULLADÉKGAZDÁLKODÁS

A cirkuláris gazdaság koncepcióját a múlt év végén vezették be az Európai Unióba, és becslések szerint Szerbiában mintegy 8.000 úgynevezett zöld munkahely megteremtésére van lehetőség. Többek között ez hangzott el a június 20.-án, Szabadkán megtartott "Cirkuláris gazdaság és hulladékgazdálkodás" témájú kerekasztalon, melyet a "Hulladék- és szennyvízgyártó közszolgáltatások – IMPACT" elnevezésű projekt keretében valósítottak meg. A házigazda, a Szabadkai Regionális Aarhus Központ nevében **Snježana Mitrović** üdvözölte a megjelenteket és röviden beszámolt az öt éves munkájukról, különösen a hulladékkal kapcsolatos tevékenységeikről.

A PÁRBESZÉD ELENEDHETETLEN

A kerekasztalt megelőzően, a Szabadkai Aarhus Központ megszervezte az illetékes minisztérium és a Városi Közigazgatás képviselőinek találkozóját, annak érdekében, hogy információt cserélhessenek azok akik alkalmazzák az előírásokat azokkal akik javasolják azokat. A találkozón elhangzott, hogy a szabadkaiak és az illetékes minisztérium között jó együttműködés van, valamint, hogy tiszteletben tartják észrevételeiket a jogszabályok változtatásának eljárása során. Azonban, elengedhetetlen megteremteni a folyamatos párbeszédet, mivel már folyamatban van az új törvénytervezet kidolgozása, mely lehetővé teszi majd a hatékony hulladékgazdálkodási rendszer létrehozását a Szerb Köztársaságban. Megállapodás született arról, hogy az Aarhus Központ legyen a szervezője a jövőbeni találkozóknak, melyekre meghívják majd az Észak-Bácsi és Észak-Bánati körzetek többi helyi önkormányzatának képviselőit is.

Žika Reh, a Mezőgazdasági és Környezetvédelmi Titkárság titkára a Szabadkai Városi Közigazgatás nevében köszöntötte a megjelenteket, és elmondta, hogy a kommunális hulladékgazdálkodás a helyi önkormányzatok eredendő feladata, melyek a rendszert a jogszabályokkal és nemzeti stratégiai dokumentumokkal összhangban kötelesek megszervezni. Másrészt, a veszélytelen hulladékkezeléssel kapcsolatos engedélyek kiadása olyan feladat, melyet a környezetvédelem területére vonatkozó jogszabályok

ruháznak a helyi önkormányzatokra és elsősorban adminisztratív eljárásokat foglal magába, melyek során a nemzeti szinten elfogadott előírásokat alkalmazzák. Ezért az ilyen összejövetelek, mint amilyen ez is, nagyon fontosak a törvény gyakorlati alkalmazása, valamint a jövőbeni dokumentumok kidolgozása szempontjából, mondta Reh, nyitóbeszédében.

A Szerbiai EBESZ Misszió, mint az egyik szervező, nevében **Valentina Korać** szólt a kerekasztal résztvevőikhez, hangsúlyozva, hogy a fenntartható fejlődés fogalma már nem csupán kifejezés melyet az olyan civil szervezetek és vállalatok használnak melyek "helyes dolgot" szeretnének tenni. A cirkuláris gazdaság, mint a fenntartható fejlődés promotőre, mögött pontos gazdasági számítások állnak. Vitathatatlan, hogy a folyamat sok követelménnyel és óriási kihívásokkal jár. Az új koncepció célja megköveteli a gondolkodásmód megváltoztatását és új gazdálkodási modellek kidolgozását. Ez a tranzíció lehetőséget nyújt az ipar korszerűsítésére, az energiahatékonyság növelésére, az anyagi erőforrások hatékony felhasználásának növelésére, új ipari növekedésre és új munkahelyek teremtésére.

A projektet **Zoran Jakovljević** menedzser mutatta be, a Német Társaság a Nemzetközi Együttműködésért - GIZ képviseletében, aki hangsúlyozta, hogy az alapvető cél megteremteni a cirkuláris gazdaság bevezetésének feltételeit községi és nemzeti szinten a hulladék- és szennyvízgyártó területén. A projekt 2017-ig tart, a Német Szövetségi Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium támogatásával, és olyan kis szerbiai községek számára készült ahol kísérleti tevékenységeket folytatnak a szennyvízgyártó rendszerek fejlesztését illetően, míg nemzeti szinten a cirkuláris gazdaság, fenntartható gazdasági növekedés és új zöld munkahelyek megteremtésének jelentőségét népszerűsíti.

A projekt fő partnere a Mezőgazdasági és Környezetvédelmi Minisztérium, így **Ivana Radosavljević** a Jogszabályok Összehangolásáért felelős Részleg független tanácsadója beszámolt a Hulladékgazdálkodási Törvény módosításairól és kiegészítéseiről, melyek az Európai Unió irányelveivel való összehangolás miatt voltak elengedhetetlenek. Azonban most rendkívül fontos, hogy eljussanak hozzájuk a törvény gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos vélemények, illetve, hogy alapos értékelést végezzenek annak érdekében, hogy a következő jogi dokumentum minőségesebb legyen.

- A körkörös gazdaság egy új gazdálkodási tan, melyet az Európai Parlament 2015-ben hagyott jóvá, ami egyben a "gyártás-használd-dobd el" lineáris gazdaság végét is jelentette, ezzel teret adva a "gyártás-használd-gyártás" körforgásnak. Ez gyakorlatilag olyan feladat elé állít bennünket, hogy új gazdasági koordinátákat hozzunk létre, olyan szempontból, hogy komolyan elgondolkodjunk a hulladékról, a vállalatok energiahatékonyságáról, az éghajlati változások hatásáról és a jó alkalmazkodásról. Azaz, hogy arra tanítsuk a kis- és középvállalkozásokat, valamint a helyi önkormányzatok döntéshozóit, hogy a legjobb energia az amelyet megtakarítunk, mondta **Siniša Mitrović**, a Szerb Gazdasági Kamara tanácsadója, mely társszervezője volt az összejövetelnek. Ezzel kapcsolatban még hangsúlyozta, hogy amennyiben támogatnák az öko-design, megújuló energiaforrásokat és ösztönöznék az ügynevezett zöld foglalkoztatást, akkor az állam évente 1,1% megtakarítást valósítana meg a GDP által.

A vállalatok által létrehozott hulladék drágán megfizetett és rosszul kihasznált nyersanyag, mondta **Dr. Branko Dunjić**, a belgrádi Technológiai-Metallurgiai Egyetem Tisztább Termelésért Központjának igazgatója. Elmondta, hogy a kezdeti befektetés 50 és 100 ezer euró között mozog, ami a tisztább termelés és energiahatékonyság elve mellett már két év után megtérül. **Dr. Dunjić** azt üzentte az iparnak, hogy ez költséges, de általa növekszik a versenyképesség, eleget tesz a törvények és szabványok elvárásainak, új piacokat hódít és végül, ami legfontosabb a vállalatok számára, a termék olcsóbb.

Állami támogatás nélkül nem lehetséges előrelépés ezen a téren, mondta **Radomir Perin**, az "Interkord" vállalat igazgatója, hangsúlyozva, hogy egy körülbelül 60 dolgozót foglalkoztató vállalatot vezet és sajnálja, hogy sokan Szabadkán nem is tudják, hogy korszerű technológiai vonalrendszerrel rendelkeznek a PET, PE és PP csomagolási hulladékok újrahaznosítására. Egy ideig, a Környezetvédelmi Alap megszüntetéséig, támogatásban részesültek és reméli, hogy a 2017-es Zöld Költségvetési Alappal ezt újra bevezetik. Rámutatott a SEKOPAK nonprofitból kereskedelmi szervezetté váló átalakulásából származó problémára, ami miatt új együttműködési modellek felkutatása szükséges, javasolta Perin igazgató.

A bemutató interaktív volt, így egész idő alatt párbeszéd folyt az előadók és a résztvevők között. Tekintettel a rendkívüli érdeklődésre, megállapodás született arról, hogy az Aarhus Központ szeptemberben még két hasonló összejövetelt szervezzen különböző célcsoportok számára: az operátorok és az ipar, valamint külön a helyi önkormányzatok képviselői számára. A cél pedig megteremteni a párbeszédet a döntéshozók és a jogszabályt gyakorlatban alkalmazók között, ami minőséges, az Európai Unió szabványaihoz összhangban dokumentumok elfogadását fogja eredményezni.

A REGIONÁLIS HULLADÉKLERAKÓ ÉPÍTÉSE TERV SZERINT HALAD

Szabadka legnagyobb építési projektje, melynek kivitelezése a nyilvánosság tekintetétől távol- a Békovai úton történik, terv szerint halad. A 46 hektár területű építkezési helyen lassan fejezik a hulladéklerakó testen végzett földmunkákat, ezt követően pedig ráviszik a szükséges szigetelőrétegeket, valamint kiépítik a csarnokokat és az egyéb elengedhetetlen infrastruktúrát. Fokozatosan érkezik a felszerelés melyet a komplexumon belül fognak használni.

A hulladéklerakón végzett munkálatokkal párhuzamosan építik a három transzfer állomást is azokon a településeken melyek a projekt által érintettek, ezek összhangban vannak az Európai Unió (EU) szabányaival és a 2010-2019-ig meghozott Nemzeti Hulladékgazdálkodási Stratégiával. Ezzel egyidejűleg, a régió községeiben építik az újrahaznosító udvarokat (azaz udvarokat a nagydarabos hulladék és ügynevezett speciális hulladékáramok átvételére).

A NYILVÁNOSSÁG TÁJÉKOZTATÁSA

Szabadkán, tavaly novemberben a Szabadkai Regionális Hulladéklerakó építésének megkezdése alkalmából, **Stana Božović** államtitkár pénzügyi támogatást ígért a médiának és civil szervezeteknek is, melyeknek fontos szerepük lesz, különösen a lakosok hulladékgazdálkodási rendszerrel kapcsolatos tájékoztatásában és oktatásában. Őszre tervezik intenzívebben megkezdni az oktatási aktivitásokat, valamint aktívabb együttműködés kialakítását a civil szektorral, a projekt sikeres megvalósítása érdekében, jelentette be **Kikity Andrea**, a Szabadkai Regionális Hulladéklerakó vállalat igazgatója.

A projekt összértéke 24 millió euró. Az EU által nyújtott 20,15 millió euró értékű pénzügyi támogatást az infrastruktúra kiépítésére, valamint a regionális vállalat és a szabadkai régió helyi közzállati kapacitásának erősítésére fordítják. A Szerb Köztársaság Kormánya 3,2 millió euróval vesz részt a beruházás megvalósításában, megközelítőleg egy millió eurót pedig Szabadka Város, valamint Zenta, Magyarkanizsa, Törökkanizsa, Csóka, Bácsatpölya és Kishegyes községek költségvetéséből különítenek el erre a célra. Ez egy költséges és összetett beruházás, de a legjobb módja a hulladékgazdálkodással kapcsolatos problémák megoldásának, elsősorban a lakosok egészségének és a környezet megőrzésének tekintetében.

A Regionális Hulladéklerakó befejezésének határideje 2017 eleje. Ez a kilencedik, abból a 26 tervezett regionális hulladéklerakóból melyeket 2019-ig kell megépíteni Szerbiában.

VAN REMÉNY A PALICSI-TÓ SZÁMÁRA

A tó egyes részein már észrevehetően jobb a víz átláthatósága, a cél pedig, hogy egy méter mélységig legyen átlátható.

2016 július 19.-én, a palicsi Európai Filmek 23. Nemzetközi Fesztiválja Eko-Dox ökológiai dokumentumfilmek programjának keretében szervezett, a Palicsi-tó és környéke környezeti állapotának fejlesztésével kapcsolatos panel beszélgetés sok érdeklődőt vonzott, hogy megismerkedjenek az aktuális helyzettel ennek a több évtizedes problémának az áttekintését illetően.

Nagyon jó, hogy találkozott a szakma, illetékes szervek és a civil szektor álláspontja, hangsúlyozta a Kisvendéglobben tartott összejövetelen a panel beszélgetés moderátora **Snježana Mitrović**, a Szabadkai Szabadegyetem Regionális Aarhus Központjának és egyben a TERRA'S Polgárok Egyesületének képviselője.

Vitaindítók voltak **Žika Reh**, okleveles biológus, Szabadka Város Mezőgazdasági és Környezetvédelmi Titkárságának titkára és **Michell Rohmann**, okleveles hidrológus, a Német Társaság a Nemzetközi Együttműködésért – GIZ képviselője, aki már néhány éve a "Park Palics" Közvállalat tanácsadója a Palicsi- és Ludasi-tó helyreállításával kapcsolatban.

Bevezetőjük és a közölt adatok alapján az a benyomás, hogy van remény a Palics és Ludas számára, és a helyreállítási projekt jó úton halad. Rohmann kiemelte, hogy a tó egyes részein már észrevehetően jobb a víz átláthatósága, a cél pedig, hogy egy méter mélységig legyen átlátható.

Szabadka Város 2014-ben elfogadta a Palicsi-tó és környéke környezeti állapotának fejlesztésével kapcsolatos tervet. A munkálatok egyelőre terv szerint haladnak és fontos, hogy így is folytatódjon Szabadka új városvezetésével.

Nebojša Daraboš, a Városi Tanács turizmusért, beruházásokért és nemzetközi együttműködésért felelős tagja kijelentette, hogy a munkálatok mindenképpen folytatódhatnak és az aktuális városvezetés ezt egyáltalán nem kérdőjelezi meg. Az év végéig a helyi

önkormányzat elvégzi az összes tervezett operatív feladatot a terepen, jelentette ki.

Reh érdekes áttekintést adott ennek a kis, sekély Pannon tónak a történelméről, mely több mint 10.000 éve keletkezett és valamikor sós volt. A víz és az iszap specifikus ionos összetétele miatt a 19. században kezdetét vette a gyógyturizmus kialakulása. A problémák a 20. században kezdődtek, Szabadka város növekedésével és az ipar gyors fejlődésével. A szabadkai csatornahálózat bővítésével növekedett a szennyvíz mennyisége, mely évtizedekig tisztítás nélkül folyt bele a tóba, ami a víz minőségének kritikus állapotát és az élővilág pusztulását eredményezte.

A múlt század 70-es éveiben végzett átfogó szanáció során a tavat teljesen kiszáritották, de ez sem vezetett a vízminőség hosszú távú javulásához. Azóta több megoldást javasoltak, melyek különböztek a prioritások és a szükséges költségvetés tekintetében, de egyeztek abban az álláspontban, hogy bármilyen intézkedések foganatosítása előtt meg kell akadályozni minden további szennyezést.

Azonban, mutatott rá **Reh**, még ma sem létezik hatékony mechanizmus a nagy szennyezők szankcionálására, és nem létezik olyan központi víztisztító, mely képes lenne megtisztítani a különböző iparágakból – az élelmiszeripartól a vegyiparig – származó szennyvizet, hanem különleges technológiák alkalmazása szükséges.

Továbbá problémát jelent, hogy nem alakítottak ki védőövezeteket, hanem a szántó-

földeket egészen a partig beszántják, tette hozzá, megemlítve más fontos kérdést is, mint amilyen a halászás megfelelő halfajokkal és a tó vízszintje természetes ingadozásának biztosítása.

2017-re látták elő a földterületek expropriációjának befejezését, annak érdekében hogy folytathassák a helyreállítást.

Rohmann emlékeztetett, hogy a tavalyi ősz hozta meg a legnagyobb sikert – amikor biztosították az egész projekt finanszírozásához szükséges eszközöket a Német Fejlesztési Bankkal KwF kötött megegyezés és a Német Kormány által adott 6,5 millió euró összegű donáció által.

A vita során **Nebojša Daraboš** megkérdezte, hogy hogyan fog hatni a Palicsi- és Ludasi-tó helyreállítása a turizmus fejlesztésére ezen a környéken, illetve hogy milyen mértékig fejlesztenék a tömegturizmust, amely egyrészt fontos a helyi lakosság megélhetése szempontjából, ugyanakkor a veszéllyel jár, hogy a tó esetleg újra veszélybe kerül.

Mészáros Gábor a Protego Egyesület nevében üdvözölte a helyreállítási munkálatokat, ugyanakkor rámutatott arra is, hogy a dolgokat nem kell parciálisan kezelni. Nem jó ha szétválasztják az ágazatokat, például vízgazdálkodásra, turizmusra és egyebekre, mert a Palicsi-tó egy egységet képez és így is kell hozzá viszonyulni, tette hozzá.

Miljan Vuksanović, palicsi lakos, aki hasonló környezetvédelmi problémákkal foglalkozott Montenegroban, kiemelte, hogy szükség van egy fenntartható fejlődési modellre. A jövőbeni turisztikai objektumoknak saját érdekükben állna arra törekedni, hogy a tó tiszta maradjon, mondta. Vuksanović úgy véli, hogy a javulás már észrevehető, de gond, hogy a szabadkaiak időközben megfeledeztek Palicsról és nem járnak többé a tóra.

Rohmann megjegyezte, hogy a turizmus és az ökoszisztéma némileg ellentétben áll egymással. Például, a víz alatti vegetáció zavarja a fürdőzőket, viszont nagyon fontos a víz természetes filtrációja és a biodiverzitás fenntartása szempontjából. Élettere a bioplanktonnak, mely jól harcol az algák ellen. A jellemző az, elmondása szerint, hogy a víz alatti vegetációt mechanikailag csak a fürdőzésre előrelátott helyeken takarják le, mint amilyenek a Férfi és Női strand.

Azonban a fontos az, hogy a Terv az előrelátott fázisok szerint halad és a finanszírozása biztosított, így várható, hogy 2017 során megteremtődnek az előfeltételei az átfogó szanációnak, szögezte le **Rohmann**.

Forrás: Fesztivál Újság, szerző **Zorica Dimitrijevic** (5. szám – 2016.07.20.).

A TURIZMUS FEJLESZTÉSE A BIODIVERZITÁS MEGŐRZÉSE MELLETT

„**A** Palicsi-tó múltja, jelene és jövője“ témára megtartott panel beszélgetés több mint 40 résztvevője szerint, ez egyike volt a legkonstruktívabb összejöveteleknek amit ebben az összetett témában, nem csak a Palicsi- de a Ludasi-tó fenntarthatóságával kapcsolatban tartottak. A dicséret mindenekelőtt a vitaindítókat illeti, **Žika Reh**-et, a Szabadkai Városi Közigazgatás Mezőgazdasági és Környezetvédelmi Titkárságának titkárát és **Michell Rohmann**-t, okleveles hidrológust, a GIZ képviselőjét. **Snježana Mitrović** is jól végezte a moderátor szerepét és bejelentette új összejövetelek szervezését az általa vezetett Szabadkai Szabadegyetem Regionális Aarhus Központja szervezésében, de célcsoportok szerint: turisztikai dolgozók, városrendezők és környezetvédők, valamint különböző egyesületek szakemberei, főleg horgászok számára.

A bevezető előadások után rendkívül konstruktív vita alakult ki: kérdéseket tettek fel és javaslatokat adtak a jövőbeni aktivitások irányítása érdekében. Ezeknek csak egy részét közöljük.

▶ **Nebojša Daraboš**, a Városi Tanács turizmussal, befektetésekkel és nemzetközi együttműködéssel megbízott tagja elmondta, hogy a tó helyreállítási projektjének folyamatos támogatása biztosított az új helyi önkormányzat részéről és ez magától érthetődő, de megkérte a munkacsoportot, hogy tisztázzák a tó szerepét a turizmus fejlesztésében. **Reh** azt felelte, hogy a helyreállítási projekt nem korlátozó a turizmussal szemben, de a szennyezőkkel szemben igen. A turizmus fejlesztését javíthatja a minőséges tóvíz. **Rohmann** még konkrétan válaszolt, megemlítve, hogy az esetleges problémát a víz alatti vegetáció jelentheti, mely szükséges az ökológiai egyensúly megőrzéséhez, de eltávolítható mechanikai úton a fürdésre kijelölt helyeken, mint amilyen a Női és Férfi strand, például az Ada Ciganlija mintájára.

▶ **Miljan Vuksanović** palicsi lakos kiemelte, hogy Palics új idegenforgalom fejlesztési Master terve összhangban áll a fenntartható fejlődéssel és ezzel a projekttel a környezet védelme mellett jó alapot adtak a gyógyturizmus fejlesztéséhez a tavon. Véleménye szerint a legnagyobb problémák egyikét az jelenti, hogy a szabadkaiak elhagyták Palicsot, és ahhoz hogy újra életre keljen vissza kell térniük.

▶ **Zoran Rajak** turisztikai dolgozó (Kapitány-rét) azt mondta, hogy ki kell térni a nagy beruházások egyikére, a Palicsi- és Ludasi-tó összekötésére Oromon keresztül és csodálkozott miért nem áll a város érdekében, hogy befektessen a Tisza vízének átszivattyúzásába, amire havonta 50 ezer eurót kellene elkülöníteni.

DICSÉRET A PROJEKT ÖSSZETETTSÉGÉÉRT

Az egyik vitaindító, Žika Reh elmondta, hogy rendkívül fontos kiemelni, hogy a pénzügyi eszközöket melyeket Németország az egész Balkánnak szánt, a Palicsi- és Ludasi-tó helyreállítási projektjére fordította. A projekt összetettsége ragadta meg őket, melybe különböző profilú szakemberek kapcsolódtak be. Továbbá, egyrésztől megoldódik a kommunális probléma a csatornahálózat és a nyomóvezeték kiépítésével amelyen keresztül a szennyvíz visszajut a városi víztisztítóba. Másrésztől gondoskodnak a biológiai sokféleségről, ugyanakkor növekednek a kapacitások az idegenforgalom fejlesztéséhez, ami lehetőséget ad munkahelyek megteremtésére.

▶ **Dr. Mészáros Gábor** a “Protego” Egyesület képviselője és a tó helyreállítási platform javaslatának egyik szerzője úgy véli, hogy Palics nem egy nagy probléma, hanem sok kis probléma összessége melyek megoldásához megtalálták az eszközöket. Továbbá rámutatott arra, hogy fontos, hogy ebben a projektben megtalálta helyét a civil szektor is, a helyi önkormányzat pedig biztosítsa a folytonosságot.

▶ **Huzsvár József** a helyreállítási projekt megvalósításával megbízott munkacsoport tagja kiemelte, hogy konzultáltak a közzállalatok szakembereivel az ún. zöld hulladék problémájának megoldásával kapcsolatban. A mostani 70 ezer tonna mellett még ugyanennyire számítanak a tó körüli jövőbeni védőövezet karbantartásából, ezt az építés alatt álló Regionális Hulladéklerakóra viszik és “zöld energiává” fogják átalakítani.

Reh azt válaszolta, hogy nem volt bizonyíték arra, hogy a Tiszából átszivattyúzott víz hatással lett volna a tó vízének minőségére, sem arra, hogy ily módon megnövekedett a halállomány. Úgy véli, hogy ez drága, olcsóbb megvenni a halat és beletenni a tóba.

▶ **Nataša Đereg** a CEKOR képviselője azt kérdezte mekkora problémát okoznak az ipari szennyezők akik nem rendelkeznek elsődleges víztisztítókkal és melyeknek szennyvizét (a városi szennyvíztől eltérő fizikai és vegyi összetétele miatt) a városi szennyvíztisztító sem tudja megtisztítani. Különösen mivel azt lehetett hallani, hogy a “szennyezők számára az átállási határidő” 2032. **Reh** egyetértett azzal, hogy ez nagy problémát jelent, ami aláássa az ellenőrzési rendszert és büntetésüket, ezért erre reagálni kell.